

Det sku' vær' så godt ...

- tanker om e-learning og de mange problemer denne undervisningsform indebærer

Ole Lauridsen

Lektor, mag.art.

Det erhvervsproglige Fakultet

Handelshøjskolen i Århus / Aarhus School of Business

ol@asb.dk

http://www.asb.dk/EOS/TYS/STAFF/OL_SPROG_FORM.HTM

<http://www.sprog.asb.dk/OL/index.htm>

Det kan umiddelbart virke noget defaitistisk at jeg – en ivrig fortaler for e-learning - har brugt første del af refrænet fra ”Sangen om Larsen” som overskrift for denne artikel; alle kender fortsættelsen der som bekendt ikke er just opmuntrende. Lad det dog straks være sagt: Helt skidt er det så langtfra gået med e-learning, men omvendt eller ikke så godt som mange både herhjemme og i udlandet forventede.

Ud fra min praksiserfaring vil jeg på de følgende sider i afsnittet ”Erfaringsgrundlag og erfaringer” først skitsere en håndfuld tilsyneladende gængse problemer i fjernundervisning og blended learning - altså hhv. den fuldstændig webbaserede undervisning og blandingen af webbaseret undervisning og tilstedeværelsesundervisning, de to typer af e-learning man opererer med, eller måske snarere bør operere med.¹ Jeg vil i afsnittet ”Hvorfor?” dernæst søge at nå frem til i det mindste et forsøg på at forklare hvorfor de forskellige vanskeligheder opstår, og i afsnittet ”Hvordan?” vil jeg endelig støde frem mod en række løsningsforslag.

Erfaringsgrundlag og erfaringer

Min erfaring med *fjernundervisning* bygger på tre studieår på MILS-uddannelsen (Master i IT, Sprog og Læring) under it-vest. Denne uddannelse henvender sig først og fremmest til sprogundervisere på alle niveauer der ønsker en IT- og læringsteoretisk platform for deres virke; også enkelte andre faggrupper er dog repræsenteret i studentermassen (detailinformation om studiet på <http://www.sprog.asb.dk/milsinfo/>).

Der forudsættes en vis viden og erfaring med brug af teknologien, og samtlige studerende har da også ved studiestart generelt haft overgennemsnitlige færdigheder på området. Den gennemsnitlige alder for de godt og vel 50 studerende, der fordeler sig på kvinder og mænd i forholdet 2 til 1, er lige i underkanten af 50 år, let faldende på de senere årgange. Vi har i studen-

tergruppen altså alt i alt med gennemgående meget erfarne, ikke ganske unge undervisere med globalt set gode IT-kundskaber at gøre, og der burde derfor være grundlag for at afvikle et fjernstudium uden voldsomme problemer.

Praksis skulle dog vise noget andet: Den første årgang udtalte i en evaluering gennemført i løbet af studiets 2. semester mere eller mindre samstemmende at man følte sig fortabt fordi (i) det var svært at blive kastet ud på så dybt vand som et fjernstudium er, fra den ene dag til den anden, fordi (ii) den struktur studieledelsen havde lagt ned over studiet, var stiv og ikke førte til overblik, fordi (iii) det var for kompliceret at skulle skifte mellem konferencesystem ("FirstClass") og webside, fordi (iv) man manglede regulær "menneskelig kontakt", og fordi (v) man druknede i aktiviteter.

Som man tilsyneladende ser det ganske ofte over hele verden, var de studerendes indsats i konferencen var i starten forbilledlig, men ganske snart dalede aktivitetsniveauet, og diskussionerne sandede til. Nok fulgte man med i hvad der skete i de forskellige rum – dette kunne læses af historikken –, men egentlige bidrag var få, og de kom generelt fra de samme, eller i værste fald den samme studerende. At der skete en læring, er ud fra evalueringerne at dømme indiskutabelt, men den skete i mangt og meget ikke på grund af de planlagte studieaktiviteter. Og lad mig så lige understrege: Selve studiet var man ikke på nogen måde utilfreds med – det var udenværkerne der gav problemer.²

Decideret *blended learning* har jeg bedrevet i foreløbig kun et år, konkret på BA-studiet i tysk inden for fagområderne kommunikation og samfund med 28 studerende der fordeler sig på de to køn i forholdet 3 (kvinder) til 1 (mænd). Jeg har mødt de studerende 2 lektioner ugentligt i 13 uger og derudover arbejdet med dem, enkeltvis og i grupper, via Handelshøjskolens informations- og kommunikationsplatform "CampusNet"; desuden har jeg indtil videre to gange haft konsultationer med hver enkelt studerende.

Mit sigte med undervisningen var for det første at gøre de studerende fortrolige med brugen af IT i det daglige virke så at de senere i deres professionelle liv kan inddrage teknologien uden vanskeligheder af nogen art. Desuden ville jeg udnytte IT som værktøj i den konstruktivistiske tilgang jeg har til undervisningen og ved hjælp heraf skærpe det så afgørende fokus på den enkelte og dennes læreproces.

Jeg har evalueret undervisningsforløbet jævnlige ved hjælp af programmet "SurveyMonkey"³, og jeg må konkludere at den webbaserede del af undervisningen kun for så vidt angår proceskrivningen der håndteres fuldstændig individuelt og på den enkelte studerendes præmisser, har været en succes. Alle øvrige aktiviteter – materialesamling, præsentationer, diskussion og revision af opgaver af forskellig art – har for ikke helt få været en sur pligt, eller som det hedder på godt jysk "træls".

Det har reelt ikke været muligt at benytte webdiskussioner, for – som de studerende siger – det virker helt unaturligt at skrive sammen når man nu engang mødes jævnlige; desuden opfattes webarbejdet i alt væsentligt som unødvendigt tidskrævende, dog først og fremmest blandt de kvindelige studerende.

Hvorfor?

Erfaringerne fra de to forløb viser altså alt i alt at e-learning med dens just-in-time og just-in-place velsignelser, med dens iboende fleksibilitet og med dens muligheder for demokratisering af undervisningen, når det kommer til stykket, ikke fuldt ud er det gode den burde være, og spørgsmålet er *hvorfor*.

Ser vi først på fjernstudiet, er det hævet over enhver tvivl at vi før studiestart i 2000 havde begået en række undladelsessynder – til dels, beklageligvis, med velberåd hu. Vi havde ved det første af de to weekendseminarer vi holder hvert semester, naturligvis sørget for grundig

instruktion i brugen af konferencesystemet, og vi havde lige så naturligt givet de studerende en – fandt vi selv – grundig information om studiets gang, men vi kom slet ikke i tilstrækkelig grad ind på de problemer de studerende ville møde som autonome lærende i ordets egentligste forstand. Al den stund der var tale om voksne lærende, tilmed i overvejende grad professionelle undervisere, gik vi fejlagtigt ud fra at de selv ville kunne tage hånd om eventuelle vanskeligheder, og vi ville derfor ikke belejre dem med hvad vi antog for banaliteter. De senere årgange har fået en væsentlig mere indgående introduktion til ”det autonome miljø”, og vi har, bl.a. ved cafe-møder, derudover sørget for at holdene blev grundigt socialiseret ved studiestart; de studerende kender nu hinanden og os undervisere vældig godt fra dag 1.

Forløbenes struktur, for nu at gå til andet ”klagepunkt”, var rigtignok ganske stiv: såkaldte netforelæsninger, en artikel uploadet til studiets webside, fulgt af diskussioner initieret og styret af underviseren. Med to store fagblokke i parallelt forløb kan dette nemt blive demotiverende, eller rettere kedeligt, og dertil kommer yderligere det meget væsentlige punkt, at denne stærkt analytiske og tekstuel-visuelle tilrettelæggelse antagelig kun rammer en mindre del af de studerende; med andre ord, læringsstile skal tilgodeses i et eller andet omfang og materiale og forløb tilrettelægges herefter.⁴

At vores infrastruktur fra starten kunne være bedre står heller ikke til diskussion; vejen fra konferencesystem til websted var ganske enkelt for lang, og der manglede en direkte linkning mellem de to enheder. Men med de faciliteter vi rådede over i starten, var der ikke andre muligheder. Imidlertid rettede vi hurtigt op på forholdet ved ansættelse af en webkoordinator der i stadig interaktion med de studerende tilpassede websitet til deres behov, og da vi senere på masterstudiet gik over til at anvende det fleksible og let håndterlige CampusNet, udviklede infrastrukturen sig til alles tilfredshed.

Det var endvidere klart uheldigt at vi igangsatte alt for mange aktiviteter på en og samme tid og lod dem køre jævnsides over det fulde semester. De studerende følte sig stressede og fandt at de aldrig med god samvittighed kunne lægge noget bag sig. Ganske vist havde vi ved studiestart gjort det klart at der rent faktisk var tale om et halvtidsstudium med ca. 20 ugentlige arbejdstimer, men da hovedparten af de studerende havde fuldtidsarbejde og familie, var virkeligheden naturligvis den at de arbejdede i stød. Dette vidste vi naturligvis godt, men undlod at tage det tilpas alvorligt. Vi eksperimenterer nu med kortere, kompakte forløb der afvikles samtidig med længere, mere omfattende, og vi sørger for at indlægge passende ”fordøjelsesperioder” mellem disse kortere blokke.

Tilfredsheden er steget markant, derom ingen tvivl. Men aktiviteten er som førhen begrænset så snart den første semesterstart-entusiasme har lagt sig. Med de studerendes accept har vi derfor eksperimenteret med *course assessment*, dvs. en evaluering der baseres på dels diskussionsaktivitet, dels en skriftlig opgave; diskussionsaktiviteten belægges efter regler fastsat af studienævnet i en portfolio som den studerende indleverer samtidig med opgaven. Dette tiltag har selvsagt ført til markant øget aktivitet, men personligt finder jeg det ærgerligt at der skal slavepiskermetoder til for at opnå det aktivitetsniveau man tilstræber. Igen er den stive tilrettelæggelse og den manglende inddragelse af læringsstile antagelig en del af forklaringen på at de studerende efterhånden trækker sig ud af diskussionerne. Samtidig har vi formentlig været for tilbageholdende med at forpligte de studerende ikke kun over for sig selv og studiet, men også over for hinanden. På fx det webbaserede kursus ”Medicinsk Engelsk” der forstås af lektor Morten Pilegaard, HHA (se: http://www.asb.dk/ADM/STV/efterud_fjernund.htm), arbejdes der i – til dels geografisk bestemte – teams med en teamleder der er ansvarlig for udarbejdelse og indlevering af fællesopgaver og samarbejde i det hele taget – en vellykket konstruktion.

For BA-holdets vedkommende har det helt overordnede problem klart været en vis usikkerhed over for teknologien kombineret med nogen fremmedgjorthed over for det konstruktivistiske

læringskoncept jeg udsatte de hen ved 30 studerende for. De blev kastet ud på dobbelt dybt vand, og vanskelighederne er dermed ikke udelukkende at søge i undervisningens e-learningdel – usikkerheden over for den konstruktivistiske tilgang og den hermed forbundne høje grad af autonomi øgede usikkerheden over for teknologien og vice versa.

Fokuserer vi nu udelukkende på e-learningen, står det klart at webaktiviteterne – bortset som anført fra processkrivningen – generelt opfattes som tidsrøvende, unødvendig og kunstig. Kun i det omfang det var underviseren, altså mig, der lagde materiale i fildelingen og arbejdsopgaver i kalender eller mail, så man et formål – og hermed er der reelt kun tale om gammel vin på nye flasker.

Jeg havde, belært af erfaringerne fra masteruddannelsen, naturligvis søgt at introducere de unge mennesker bedst muligt til undervisningsformen, men må erkende at det ikke er gjort med et par lektioners indsats; der skal uden al tvivl en løbende ”opdragelse” til. Desuden har jeg givetvis overvurderet de studerendes IT-færdigheder der er alt i alt noget diffuse; så godt som alle kan naturligvis håndtere en browser og et e-mail-program, men den globale forståelse af teknologiens potentiale er i mangt og meget fraværende, og dette problem kan kun afhjælpes ved at stille præcise krav til færdigheder og ikke mindst ved afholdelse af relevante kurser hvilket sidste selvfølgelig vil gøre et indhug i de i forvejen knappe resurser. Ikke overraskende har de mandlige studerende generelt mindre vanskeligheder ved at acceptere anvendelsen af teknologien; der vil antagelig stadig gå nogen tid førend dette kulturbetingede problem er overvundet.

Jeg har på holdet arbejdet en del med læringsstil, og konceptet har i flere henseender båret frugt; dog skal arbejdet målrettes og udbygges.⁵ Yderligere har jeg i et vist omfang måttet diskutere ”netikette” med enkelte studerende der enten har misforstået mine skrevne meddelelser og kommentarer eller selv har givet anledning til misforståelser – igen et forhold der blokerer for den bedste udnyttelse af teknologien.

Og endelig en bekendelse: Af og til løb tiden af med den nye undervisningsform, og jeg måtte gribe til de traditionelle lærerstyrede metoder. Det tager nemlig tid at indfase blended learning uanset hvor godt man føler sig forberedt, for der viser sig et utal af detailproblemer som forsinker: servere der går ned, beamere der svinger, passwords der forsvinder, døde links, studerende der ikke helt kan følge en og ”står af” osv. osv.

Hvordan?

I de ovenstående redegørelser at der på sæt og vis allerede givet forskellige dessiner til løsning af de skitserede problemer, og disse skal her samles, specificeres og diskuteres.

Løsningerne kan sammenfattes i denne oversigt:

- Grundig introduktion til ”det autonome miljø” og den teknologiske ramme
- Grundig socialisering
- Etablering af samarbejdsteams med teamansvarlig
- Test af læringsstile og tilrettelæggelse af undervisningsmaterialet efter en passende mængde læringsstile
- Social kontrakt vedr. aktivitet, responstid, kommunikationsstil m.m.
- Fleksibel tilrettelæggelse

Ad 1: Behovet for denne introduktion er meget stort uanset hvilket niveau man befinder sig på, og man må ikke forlade sig på de studerendes erfaring eller tavse viden. Der skal introduceres præcist og ærligt, og det skal gøres klart at e-learning ikke nødvendigvis er et positivt alternativ til tilstedeværelsesundervisning. Samtidig er det vigtigt at man gør op de studerendes kulturbestemte forventning om at de vil blive undervist og den heraf affødte tro på at man kan synke hen i en vis passivitet – et problem der er størst blandt yngre lærende.

Ad 2: Socialiseringen er væsentlig både iht. fjernundervisning og iht. blended learning, mest naturligvis iht. først anførte hvor de studerende nemt forsvinder i cyber space hvis ikke de føler sig som ægte del af et netværk. Dog må socialiseringen ikke undervurderes ifbm. blended learning, for denne læringsform stiller helt andre interaktionskrav end den de studerende traditionelt møder – den kræver tillid, herunder selvtillid, og fleksibilitet; egenskaber der er afgørende for teamdannelsen og arbejdet i teams.

Ad 3: Etableringen af teams vil uden tvivl øge den fælles studieaktivitet i begge former for e-learning. Det afgørende spørgsmål er på hvilken baggrund sammensætningen skal ske. Som anført har ”Medicinsk Engelsk” anvendt geografiske kriterier så at de studerende har mulighed for også at mødes i kød og blod, og denne model kan naturligvis have noget for sig. Man kan naturligvis også anvende frivillighedens princip eller læringsstile, men uanset hvilken metode man vælger, vil der ubehageligvis altid være en restgruppe, og meget taler derfor for at bruge randomisering (fx lodtrækning) ved gruppedannelsen.

Det er indlysende at teamarbejdet forpligter de studerende over for hinanden, og det er lige så indlysende at dette i mange henseender er en gevinst for et hvilket som helst studium, webbaseret eller forankret i traditionen, men – og vi nærmer os hermed læringsstilene – man må ikke lade ude af betragtning at ikke ganske få lærende agerer bedst på egen hånd eller måske i par, og derfor skal hele studiet ikke bygges op om teams; disse virker bedst når der er tale om nyt og vanskeligt stof, ikke ved informationsbearbejdningen.

Ad 4: I princippet er læringsstilsfeltet blevet berørt et par gange under 2 og 3, men det omfatter naturligvis væsentlig flere elementer end de her berørte. Tilrettelægger man undervisningen efter de studerendes individuelle stilpræferencer, vil udbyttet og tilfredsheden uden al tvivl stige – i hvert fald hvis man kan overføre resultater fra klasseundervisning til e-learningen.⁶ Da langt de fleste velgennemtænkte e-læringsforløb eksplicit tager afsæt i den enkelte studerende, er det oplagt at inddrage læringsstile. Naturligvis kræver dette en ekstra indsats i startfasen, men der vil være tale om gynger og karruseller; på længere sigt sparer man reelt tid.

Ad 5: Det kan måske virke en antydning infantilt at tale om social kontrakt, men alt taget i betragtning er det af betydning af de nævnte områder afklares – og tages alvorligt af alle implicerede, undervisere såvel som studerende. Det er ganske praktisk at have regelsættet nedskrevet og lagret fx på studiets website så at der altid kan refereres til det.

Ad 6: Just-in-time- og just-in-place-konceptet må tages alvorligt, især ifbm. fjernundervisning. Tilrettelæggerne tenderer ofte til at mene at webbåret undervisning kan afvikles som i deres normalundervisning på universiteterne, men de studerende vælger rent faktisk fjernstudierne fordi de har behov for at kunne gå til og fra som det passer ind i deres hverdag. Kompaktkurser er en god ordning der gør at de studerende nemmere kan planlægge deres studieliv.

Der kan uden al tvivl fremdrages en række yderligere faktorer der vil gavne e-learningen, og målrettet aktionsforskning vil i de kommende år afdække sådanne. De skitserede tiltag tjener alle til at skabe en fornemmelse af tryghed og sikkerhed blandt de studerende og vil kunne bidrage til et større engagement og en større on-line-aktivitet. Reelt er der tale om mindre indgreb der kan gennemføres uden større vanskeligheder. Der skal alt i alt ikke så store håndbevægelser til at man om e-learning kan fastslå at den både skulle være og faktisk blev god.

¹ Denne forståelse af e-learning falder i tråd med den ISO-standardisering der vil foreligge om antagelig et par år og forhåbentlig føre til at diskussionen af e-learning bliver væsentligt mere ensartet og målrettet. Stadig er mange af den opfattelse at begrebet e-learning dækker en hvilken som helst brug af den nu efterhånden ikke mere så

ny teknologi i undervisningsaktiviteterne, men den blotte inddragelse af fx PowerPoint præsentationer, webinarformationsøgning, databaser, spil, øvelser af HotPotatoes-typen osv. er udelukkende at betragte som teknologistøttet undervisning - ikke som e-learning. e-learning er, som det fremgår af ovenstående, webbaseret og bygger typisk på en kombination af konferencesystem og webside; teknologistøttet undervisning kan således kun være en delmængde af e-learning og er det i øvrigt ofte.

² Evalueringen (gennemført af Annemarie Dalgas) er ikke publiceret, men kan rekvireres via Toni Kusk, Handelshøjskolen i Århus, Fuglesangs Allé 4, 8210 Århus V (tk@asb.dk).

³ En begrænset, men fuldt ud anvendelig version kan downloades på www.surveymonkey.com.

⁴ Jeg skal i denne sammenhæng undlade at gå i detaljer med læringsstile, for et senere temanummer i denne skriftrække vil fokusere netop på dette område, og jeg vil her analysere feltet e-learning og læringsstile indgående.

⁵ Hvorom atter i det senere temanummer.

⁶ Jf. Dunn, Rita og Shirley A. Griggs (ed.) "Synthesis of the Dunn and Dunn Learning-Style Model", Saint John's University, New York 2003. I foråret 2004 gennemfører en forskningsgruppe med Rita Dunn i spidsen eksperimentel forskning på et e-learningforløb, og resultaterne vil blive fremlagt i juli 2004.